

Tampereen ammatillinen
opettajakorkeakoulu

Opettajankoulutuksen kehittämishanke

Lapsen kohtaaminen arjessa
kokemuksia ja vuorovaikutusta

Anja Pihlaja
Riitta Vainio

2009

Pihlaja, Anja; Vainio, Riitta

Lapsen kohtaaminen arjessa, kokemuksia, vuorovaikutusta
35 sivua + 6 liitesivua

Opettajakoulutuksen kehittämishanke

Tampereen ammatillinen opettajakorkeakoulu

Ryhmän opettaja Kaarina Ranne

Huhtikuu 2009

Asiasanat lastensuojelu, huostaanotto, kohtaaminen

TIIVISTELMÄ

Mediassa käytävä keskustelu lastensuojelusta, sijaisvanhemmuudesta ja huostaanotoista herätti meidän kiinnostuksemme kodin ulkopuolella aikuisuuteen kasvavien lasten arjen toimintaan tutustumisesta osallistuvan havainnoinnin menetelmällä.

Toimintamme mahdollisti satakuntalainen lastensuojelulaitos, jolla on kaksi eri yksikköä, yksiköissä toimintatapa samanlainen kuitenkin ikäjakautuksen tehdessä yksiköistä omanlaisensa.

Havainnointikäynneillämme toteutimme päivittäisiin arkirutiineihin liittyviä keittiössä tehtäviä töitä. Tavoitteenamme oli kehittää ymmärrystämme kodin ulkopuolella aikuisuuteen kasvavien lasten keskuudesta.

Työmme teoriapohja muodostuu pääosin arvostavan kohtaamisen teorioista ja rinnallakulkemisen tärkeydestä.

Seuraava on esimerkki lapsen toteamuksesta keittiötöiden opetteluajan kohtaisuudesta:

”Houkutellessamme läheisyydessä viihtynyttä lasta osallistumaan tekemiseen hän toteaa, ”ei mun vielä tarte tehdä, mä oon täällä vielä monta vuotta”, ja jatkoi leikkimistään.”

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO.....	4
2 NÄKÖKULMIA OPETTAJUUTEEN LASTENSUOJELULAITOSES- SA.....	5
3 HAVAINNOINTI TUTKIMUSMENELMÄNÄ.....	6
3.1 Toimintatutkimus.....	6
3.2 Havainnointi.....	6
3.3 Havainnointikohteen esittely.....	7
4 LASTEN OIKEUKSISTA JA LASTENSUOJELULAISTA.....	9
4.1 Lapsen oikeudet.....	9
4.2 Lastensuojelulain keskeiset tavoitteet.....	10
4.3 Ehkäisevä lastensuojelu.....	10
4.4 Lapsen kiireellinen sijoitus.....	12
4.5 Huostaanotto ja sijaishuolto.....	12
4.6 Yhteydenpidon rajoittaminen.....	13
4.7 Jälkihuolto.....	14
5 HUOSTAANOTTO.....	14
6 KOHTAAMISIA LASTEN KANSSA.....	16
6.1 Kohtaaminen.....	16
6.2 Arvostaminen.....	17
6.3 Luottamus ja luotettavuus.....	18
6.4 Sosiaaliset suhteet.....	19
7 AJATTELUA OPPIMISESTA.....	20
7.1 Yksilöllisyys ja yhteisö.....	21
7.2 Oppimisympäristö.....	21
7.3 Konstruktivistinen oppimiskäsitys.....	22
7.4 Kokemuksellinen oppiminen.....	23
7.5 Mallioppiminen.....	24
7.6 Yhteistoiminnallinen oppiminen.....	24
7.7 Yhteisöllinen oppiminen.....	25
8 KOHTI AIKUISUUTTA.....	26
8.1 Sosiaalinen käyttäytyminen.....	26
8.2 Kannustaminen.....	26
8.3 Harrastukset.....	27
8.4 Syrjäytymisen ehkäisy.....	28
8.5 Rinnallakulkeminen, omahoitaja.....	29
9 POHDINTA.....	31
9.1 Itsenäisyysvalmiuksien vahvistaminen.....	31
9.2 Itseapuun opas.....	31
9.3 Erilaisuuden ymmärtäminen.....	33
LÄHTEET.....	34
LIITTEET 1-6 esimerkkejä toiminnastamme.....	36

JOHDANTO

Lastensuojelun tavoitteena on lapsen turvallinen kasvuympäristö ja ongelmien ilmaantuessa ryhtyä välittömiin toimenpiteisiin ehkäisevään lastensuojeluun. Avohuollon tukitoimena on sijoittaa lapsi kodin ulkopuolelle ajaksi, että vanhemmat pystyvät ratkaisemaan ongelmat, mikäli ongelmat ovat laajuudeltaan suuria, lapsi otetaan huostaan. Lastensuojelun avohuollon asiakkaina oli v. 2008 yli 62 000 ja kodin ulkopuolelle sijoitettuna oli yli 16 000. Lasten biologisten vanhempien oikeus lapsiin menee usein lapsen edun edelle, on raskasta rakentaa lapselle perusturvaa aina uudestaan, pirstaleiseen pohjaan.

Aito kohtaaminen on sellaista, missä kahden henkilön elinpiirit koskettavat toisiaan arvostavassa ja kunnioittavassa ilmapiirissä. Luonnollinen kohtaaminen on aitoa, yksinkertaista, kasvokkain oloa, ihmisyyden jakamista iloineen ja suruineen. Kohtaamisessa ei saa unohtaa nöyryyttä, perusainesta vuorovaikutustilanteessa, ei kukaan tiedä toisen elämäntarinaa, jollei anna sitä kertoa, mitä enemmän luulee ymmärtävänsä, sitä vaikeampi on kuulla tarinaa.

Hoito- ja kasvatusmenetelmänä laitoksessa lapsen rinnallakulkija on omahoitaja, sitoutuen lapsen yksilölliseen, määrätietoiseen ja pitkäjänteiseen ohjaukseen. Itsenäisyysohjelman päämääränä on saattaa lapsi itsenäiseen elämään, omillaan toimeentulevaksi, jolle on muodostunut tueksi oma sosiaalinen verkostonsa viikonloppuvierailuillaan omien läheistensä luona. Laitoksessa osana lasten kasvun ja itsensä löytämisen menetelmänä käytetään Umbrella-työkirjaa, yksilöllinen itsenäistymisohjelma, joka muuntautuu lapsen henkilökohtaiseksi portfolioiksi sivujen täyttymisen myötä. Työmme tavoitteena on myöhemmin laitoksen kanssa tehdä kattava opas itsenäistymisohjelman näkökulmasta jokapäiväisten arjen käytännön ongelmiin.

Vaarassa syrjäytyä ovat yhteiskunnan normaalitilan, sosiaalisesti ja kulttuurisesti arvostetun valtasuuntauksen ulkopuolelle ajautuneet. Laitoksessa asuvien lasten syrjäytymisvaara tulee toiminnassa tiedostaa, heidän kokonaisvaltainen tunteminen, arvos-taminen, yksilöllisyytensä huomioiminen ja hyväksyminen vahvistavat heidän minäkuvaansa, itsetunto paranee ja oman elämän hallinnalle yhteiskunnassa tarjoutuu valmiuksia sijoituksen jälkeen. Harrastukset ovat lapselle oikeassa määrässä hyväksi,

lapsen kokonaisvaltainen kehittyminen rikastuu, luovuus lisääntyy, saa kavereita, jaksaa paremmin koulussa ja syrjäytymistä ehkäisee tunne kuulua johonkin ryhmään josta saa positiivista vuorovaikutuskokemusta.

2 NÄKÖKULMIA OPETTAJUUTEEN LASTENSUOJELULULAITOKSESSA

Hollon klassinen määritelmä ”kasvatus on kasvamaan saattamista”. Pohdimme löytyykö jokaiselle lapselle se saattaja, joka on oikeasti vastuullinen aikuinen. Kymmeniä vuosia on puhuttu vapaasta, rajattomasta kasvatuksesta, eli kasvatuksesta jossa ei ole minkäänlaisia rajoja. Nämä rajattoman kasvatuksen lapset, ”ikuiset lapset” ovat nyt aikuisia ja heillä on omia lapsia.

Mitä on hyvä vanhemmuus? Mitä kulttuuriperintöä välitetään lapsille, vanhemmat eivät ole milloinkaan läsnä, läsnä olevat juovuksissa tai masentuneita. Ahneus, itsekkyyks, yhteiskunnan tukien väärinkäyttö ja näköalattomuus tulevaisuuden suhteen ovat median viihdyttävyyden kera vallanneet ihmisten tajunnan. Työttömyys, eriarvoisuus, perheiden jatkuvat ristiriidat ja yleinen turvattomuus heijastuvat lasten pahoinvointina.

Kenen vastuu? Pitkään lasten kasvatuksellisissa keskusteluissa on väitelty kenen on viimekädessä vastuu. Koulu peräänkuuluttaa kodin aktiivisempaa osallistumista, sillä kasvatusvastuu on vanhempien valinta ja koulu on vain velvollinen kunnioittamaan ja tukemaan heidän valintojaan, kuitenkin vanhemmat vaativat koulun ja päiväkodin kasvatusvastuullista toimintaa. Lasten sosiaaliset ja mielenterveydelliset ongelmat lisääntyvät, käytös ja oppimisvaikeuksia on monilla ja syrjäytymisuhka on aina läsnä.

Omaan opettajuuteemme halusimme saada uutta ulottuvuutta tutustumalla kodin ulkopuolella aikuisuuteen kasvavien lasten keskuudesta, havainnointi osoitti että osalla ihmisistä menee vielä huonommin kuin luulemmekaan. Kiinnostuimme lastensuojelusta sen ajankohtaisuuden vuoksi, tarve suojeluun lisääntyy vuosi vuodelta ja perusturva, jota olemme pitäneet itsestään selvänä, osoittautuu kulisiksi. Työssämme käsittelemme pitkään huostaanoton prosessia lastensuojelupykäläviidakkoon tutustumalla, käytänteet olivat meille täysin uusi maailma.

Hankeraportissamme tarkastelemme lapsen kasvuprosessia kohti aikuisuutta, kaikilla kasvu on kivuliasta, mitenkä paljon kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset joutuvat työstämään itseään tullakseen toimeen itsensä kanssa, ilmaistakseen itseään toiminnassaan ja tuottaessaan maailma, johon voi sijoittaa itsensä pyrkien ymmärtämään elämäänsä. Hankkeen tarkoituksena on tehdä opas lastensuojelulaitoksen jälkihuolto-ohjelmaan.

3 HAVAINNOINTI TUTKIMUSMENETELMÄNÄ

3.1 Toimintatutkimus

Tutkimuksen lähtökohtana on todellisen maailman ymmärtäminen, todellisuuden moninaisuuden kohtaamista. Kvalitatiivisella tutkimuksellamme emme pyri tilastolliseen merkittävyyteen, vaan pyrimme löytämään selitykset ennalta tiedostamiimme ongelmiin, odotuksiin ja tarpeisiin. Hollon klassinen määritelmä, ”kasvatus on kasvamaan saattamista”, herättää kasvatettava ajattelemaan, havainnoimaan, tuntemaan, tahtomaan ja toimimaan. Opettajuuteemme lähdimme etsimään lisää näkökulmia kodin ulkopuolella aikuisuuteen kasvavien lasten keskuudesta, kohtaamaan heidän arjessa oppimistaan. Kuula toteaa että toimintatutkimuksen kenttätöön katsotaan olevan osa havainnoijan henkilökohtaista oppimisprosessia. (Vilka 2006, 16.)

”Tutkimusta harjoitetaan myös käytännöllisen merkityksen vuoksi; sen odotetaan tuottavan tietoa, jota voidaan käyttää asioihin puuttumiseen, intervention perusteena yhteiskunnassa”, soveltavan tutkimuksen kysymykset perustuvat tärkeiksi koettuihin ongelmiin ja tavoitteena on tuottaa käytännöllisiä ratkaisuja. (Raunio 1999, 353.)

Ravitsemustutkimuksin on osoitettu, että ravitsemuksella on yhä tärkeämpi merkitys terveyden ylläpidossa ja sairauksien ehkäisyssä. Arjen hallinta on monitahoista, uusavuttomuus on tämän päivän haaste, ravitsemukseen liittyvät asiat kiinnostaa mutta ymmärrys sen tärkeydestä jää huomiotta, kiireeseen vedotaan ja omaksutaan elintavat, missä ruokakulttuuria ohjaa valmisruoan helpon saatavuuden viettelys.

3.2 Havainnointi

Toimintatavaksemme valitsimme kenttätutkimuksen, osallistuvan havainnoinnin mallin ja mahdollisuuden saimme lastensuojelulaitoksesta. Havainnoiteja teimme laitok-

sen kahdessa eri yksikössä, toimintamalli molemmissa laitoksissa on sama, asukkaiden ikäjakauma erilainen. Kenttätutkimuksissa meitä askarrutti lasten suhtautuminen aikuistumiseen, mikä kiinnostaa tällä hetkellä ja kysymykset vapaudesta ja vastuusta. Tarkkailimme miten lapset tulevat toimeen keskenään asumisyhteisössään. Käytännön taidoista teimme havainnoiteja lasten suhtautumisesta ruokaan ja sen terveellisyteen, rahaan ja kodinhoitoon liittyvistä käytänteistä. Tutkimuksemme psykologisenä totuutena, ” ihmistä ei voi opettaa pakolla, mutta vuorovaikutuksessa molemmat osapuolet voivat laajentaa ajatteluaan”. (Tuomi 2004, 85.)

3.3 Havainnointikohteen esittely

Havainnointikohteenamme olleella lastensuojelulaitoksella on kaksi eri toimipaikkaa, molemmissa asiakaspaikkoja on seitsemän. Toinen yksikkö on tarkoitettu 10–18-vuotiaille sijaishuollon tarpeessa oleville lapsille. Henkilökuntaa yksikössä on 9; laitoksen johtaja, kasvatusjohtaja, vastaavaohjaaja, päihdetyöntekijä, psykiatrinen sairaanhoitaja, sekä 5 hoito- ja kasvatustyön ohjaajaa. Toinen yksikkö on tarkoitettu 7-18-vuotiaille sijaishuollon tarpeessa oleville lapsille. Henkilökuntaa on 8; laitoksen johtaja, vastaava ohjaaja, sekä 6 hoito- ja kasvatustyön ohjaajaa. Toisessa laitoksen yksikössä on kotikoulutoimintaa, molemmissa laitoksissa työskentelee myös koulunkäyntiavustajat jotka tukevat ja ohjaavat koulunkäyntiin liittyvissä asioissa lasta sekä tekevät hyvää yhteistyötä koulutoimen kanssa.

(Laitoksen vastaavan ohjaajan henkilökohtainen tiedonanto 29.12.2008)

Lasten huolto sekä hoito- ja kasvatustyö laitoksessa:

- Omahoitajajärjestelmä
- Hoito- ja kasvatussuunnitelma
- Kuukausiyhteenvedot
- Huoltosuunnitelmaneuvoittelut
- Intensiivi- ja vierihoito
- Itsenäistymisohjelma
- Sosiaalityön työmenetelmät

Arvoihin toiminnassa vaikuttavat taustalla lastensuojelun yleiset arvot sekä myös käsitys, että jokaiselle ihmiselle on annettava mahdollisuus kasvaa ja kehittyä ihmisenä siten, että oppisi kantamaan vastuun omasta elämästään sekä teoistaan.

(Laitoksen vastaavan ohjaajan henkilökohtainen tiedonanto 29.12.2008)

Havainnointikohteenamme olevan laitoksen arvot:

Ihmisarvon kunnioittaminen: Jokaisella on oikeus, mutta myös velvoite ihmisarvoiseen kohteluun, yksityisyyteen sekä vakaumuksensa kunnioittamiseen.

Tasavertaisuus ja oikeudenmukaisuus: Lapsi saa tasavertaisen ja oikeudenmukaisen kohtelun, osallistumalla omien asioidensa käsittelyyn ja suunnitteluun.

Luottamus: Lapsella on oikeus olla luottamuksen arvoinen, työ perustuu rehellisyyteen, avoimuuteen ja jatkuvuuteen..

Yksilöllisyys: Lapsi on ainutlaatuinen sekä ainutkertainen yksilö.

Yhteisöllisyys: Laitoksessa arvostetaan kodinomaisuutta, perinteitä, turvallisuutta, koko yhteisön hyvinvointia sekä siihen sitoutumista.

Suvaitsevaisuus: Jokainen ihminen hyväksytään sellaisena kuin on. Ihmistä ei ole luotu turhaksi ja väheksyttäväksi, erilaisuus on rikkaus.

Ammatillisuus: Laitoksissa toimii ammatillisella työotteella tehtäviinsä sitoutunut henkilökunta.

Ammatillisuuden jatkuva kehittäminen toteutetaan sekä koulutuksella että työssä oppimalla. Laitoksissa toimivat henkilöt ovat koulutukseltaan; sosionomeja, opetusalan ammattihenkilöitä sekä hoitoalan eriasteisten oppimäärien suorittaneita. Työntekijöiden ammatillisen osaamisen lisäksi heidän tulee osata kuunnella lasta, he tarvitsevat herkkyyttä tehdä havaintoja ja kykyä olla empaattinen, mutta tärkein kaikista on osata olla aikuinen.

(Laitoksen vastaavan ohjaajan henkilökohtainen tiedonanto 29.12.2008)

Toiminnan tavoitteena on tukea lapsen kokonaisvaltaista ja yksilöllistä kehitystä kasvatuksellisin, ohjauksellisin sekä hoidollisin keinoin yhteistyössä lapsen perheiden, läheisten sekä eri verkostoryhmien kanssa. Tavoitteena on lisätä lapsen sosiaalisuutta, arjen hallintaa, vastuunottoa sekä fyysistä ja psyykkistä terveydentilaa. Päämääränä tukea sekä ohjata lasta koulunkäynnin sujumisessa ja tätä kautta opiskelutaitojen ke-

hittymisessä, mikä näkyy jatko-opiskelu valmiuksien lisääntymisenä ja näin pystytään antamaan nuorelle myönteiset selviytymismahdollisuudet itsenäiseen elämään.

(Laitoksen vastaavan ohjaajan henkilökohtainen tiedonanto 29.12.2008)

Lapsella tehtävässämme lakiin perustuen tarkoitetaan alle 18-vuotiasta ja nuoret ovat iältään 18–20-vuotiaita. (1-6 §)

4 LASTEN OIKEUKSISTA JA LASTENSUOJELULAISTA

4.1 Lapsen oikeudet

"Lapsen oikeus on aikuisen velvollisuus"

J.P. Grant, UNICEFin entinen pääsihteeri

Lapsen oikeuksien sopimus (LOS) hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa 20.11.1989. Sopimus on yleisesti hyväksytty käsitys siitä, mitä oikeuksia kaikilla lapsilla pitäisi olla " ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittisiin mielipiteisiin, kansallisuuteen, etniseen tai sosiaaliseen alkuperään, varallisuuteen, vammaisuuteen tai synytyperään katsomatta" (LOS 2. artikla). Lapsen oikeuksien sopimusta edelsi Lapsen oikeuksien julistus, hyväksyttiin 20.11.1959, se on hyvin yleisluontoinen, eikä sido valtioita oikeudellisesti. Suomen tämänhetkinen lastensuojelulaki allekirjoitettiin 13.4.2007 ja se astui voimaan 1.1.2008, kumoten 5.3.1983 voimaantulleen lain.

Jokaisella lapsella on oikeus turvalliseen ja virikkeelliseen kasvuympäristöön, tasa-
puoliseen ja monipuoliseen kehittymiseen sekä erityiseen suojeluun ja huolenpitoon. Näiden oikeuksien turvaaminen on lastensuojelun tehtävä. Lastensuojelutyön tavoitteena on lasten kasvuolojen turvaaminen ja kasvattajien tukeminen lasten kasvatus-
tehtävässä. Tuella pyritään siihen, että lapset voisivat kasvaa ja kehittyä omissa ko-
deissaan. Silloin kun se ei ole mahdollista, lapselle taataan mahdollisimman hyvä hoito kodin ulkopuolella.

(Laitoksen vastaavan ohjaajan henkilökohtainen tiedonanto 29.12.2008)

4.2 Lastensuojelulain keskeiset tavoitteet

Uuden lastensuojelulain tavoitteena on turvata, että lapsen ja hänen perheensä ongelmat havaitaan ja niihin puututaan entistä varhaisemmin ja että lapsi ja hänen perheensä saavat tarvitsemansa tuen ja palvelut oikea-aikaisesti. Tätä voidaan osaltaan toteuttaa parantamalla viranomaisten yhteistyötä ja korostamalla lastensuojelutyön suunnitelmallisuutta sekä tehokkaiden avopalveluiden ensisijaisuutta. Yksilökohtaista päättösentekomenettelyä koskevilla muutoksilla pyritään ensisijaisesti parantamaan lapsen ja hänen vanhempiensa oikeusturvaa.

2009, (<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/Lastensuojelunkasikirja/>)

4.3 Ehkäisevä lastensuojelu

Laissa voimakkaasti korostetaan ehkäisevän työn merkitystä. Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun tarvetta voidaan vähentää havaitsemalla varhain lasten huolenpitoon ja kasvatukseen liittyvät ongelmatilanteet sekä tarjoamalla jo peruspalveluissa perheille varhaista tukea niistä selviytymiseksi. Laki sisältää myös säännökset siitä, miten lasten ja perheiden tarvitsema kasvatuksellinen tuki sekä koulunkäyntiin liittyvä tuki tulee järjestää. Sijaishuoltoa toteutettaessa on otettava lapsen edun mukaisella tavalla huomioon tavoite perheen jälleenyhdistämisestä.

(1-4 §)

Lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri toimenpidevaihtoehdot ja ratkaisut turvaavat lapselle:

- 1) tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet;
- 2) mahdollisuuden saada ymmärtämystä ja hellyyttä sekä iän ja kehitystason mukaisen valvonnan ja huolenpidon;
- 3) taipumuksia ja toivomuksia vastaavan koulutuksen;
- 4) turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden;
- 5) itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen;
- 6) mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan; sekä
- 7) kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen.

(1-4 §).

Lastensuojeluilmoitus: Velvoite tehdä lastensuojeluilmoitus on uudessa laissa säädetty entistä laajemmalle joukolle lasten ja heidän perheidensä kanssa työskenteleviä, myös ilmoituskynnys on nykyistä matalampi. Ilmoitusvelvollisuus syntyy, jos siihen velvoitettu henkilö arvioi, että lapsen hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai lapsen oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä, ilmoituksen voi tehdä myös yksityishenkilö nimettömänä. Ilmoituksen voi tehdä puhelimitse tai kirjallisesti tai käymällä esimerkiksi sosiaalitoimistossa henkilökohtaisesti. Lastensuojeluviranomaisten on lisäksi ilmoitettava poliisille, jos on perusteltua syytä epäillä, että lapseen on kasvuympäristössään kohdistettu tietynlainen rikos. (5-25 §)

Lastensuojelutarpeen selvitys: Lapsen tilanteesta otettaessa yhteyttä lastensuojeluun, kiireellisissä tilanteissa on selvitys edelleen toimittava viivytyksettä. Sosiaalityöntekijän tulee kaikissa muissakin tilanteissa päättää 7 vuorokauden kuluessa lastensuojeluilmoituksen vastaanottamisesta, onko ilmoituksen perusteella syytä tehdä selvitys lapsen lastensuojelun tarpeesta. Lapsen tilanteen huolellinen selvitys tulee lähtökohtaisesti tehdä aina lukuun ottamatta niitä tilanteita, joissa ilmoitus todetaan heti aiheettomaksi. Selvityksen alkaessa lapsi kirjataan lastensuojelun asiakkaaksi. (5-26 § – 27 §)

Avohuollon tukitoimet: Toimielimen velvollisuus ryhtyä viipymättä avohuollon tukitoimiin syntyy, jos kodin olosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä taikka, jos lapsi itse käytöksellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään. Kriteerien täytyessä lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä laatii yhdessä lapsen ja perheen kanssa asiakassuunnitelman muun muassa tarvittavista tukitoimista. Asiakassuunnitelma on tarkistettava tarvittaessa, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa.

(7-34 §)

Avohuollon tukitoimia:

- 1) tukea lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseen
- 2) lapsen taloudellinen ja muu tukeminen koulunkäynnissä, ammatin ja asunnon hankinnassa, työhön sijoittumisessa, harrastuksissa, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisessä sekä muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisessä

- 3) tukihenkilö tai -perhe
- 4) lapsen kuntoutumista tukevia hoito- ja -terapiapalveluja
- 5) perhetyötä
- 6) koko perheen 37 §:ssä tarkoitettu sijoitus perhe- tai laitoshoidon
- 7) vertaisryhmätoimintaa
- 8) loma- ja virkistystoimintaa
- 9) muita lasta ja perhettä tukevia palveluja ja tukitoimia
(7-36 §)

4.4 Lapsen kiireellinen sijoitus

Kiireellisestä sijoituksesta päättää toimielimen määräämä pätevä sosiaalityöntekijä. Samat edellytykset koskevat sosiaalityöntekijää, joka päättää kiireellisestä lastensuojelulain mukaisesta yhteydenpidon rajoittamisesta. Kiireellistä sijoitusta koskevat tiukat määräajat, joiden kuluessa on valmisteltava joko huostaanottoa ja sijaishuoltoon sijoittamista koskeva päätös tai hakemus hallinto-oikeudelle. Ennen päätöstä kiireellisestä sijoituksesta on selvitettävä lapsen, vanhemman, huoltajan sekä muun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta tällöin vastaavan henkilön mielipide ja käsitys asiasta. Selvittäminen voidaan jättää tekemättä, jos selvittämisestä aiheutuva asian käsittelyn viivästyminen aiheuttaa haittaa lapsen terveydelle, kehitykselle tai turvallisuudelle. (8-38 §)

4.5 Huostaanotto ja sijaishuolto

Velvollisuus ottaa lapsi huostaan ja järjestää hänelle sijaishuolto syntyy, jos samanaikaisesti puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai jos lapsi itse vaarantaa niitä vakavasti käytöksellään. Samoin kun avohuollon tukitoimet eivät ole lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia taikka ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi ja sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista (9-40 §).

Hakemuksen asiasta tekee sosiaalihuollon johtava viranhaltija tai hänen määräämänsä viranhaltija. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tulee valmistella huostaanottoa koskevat päätökset yhteistyössä toisen sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojeluun perehtyneen työntekijän kanssa. Lisäksi valmistelutyön tukena tulee olla

käytettävissä oikeudellista sekä muuta lastensuojelun toteuttamisessa tarvittavaa asiantuntemusta. (9-41 §)

Huostassapidon kesto ja lakkaaminen: Huostaanotto on voimassa toistaiseksi, kunnes huostassapidon ja sijaishuollon tarvetta ei enää ole. Viranhaltijan tekee päätöksen huostassapidon lopettamisesta lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmisteltua asian. Huostaanoton edellytysten lakkaamisesta huolimatta huostassapitoa ei kuitenkaan saa lopettaa, jos lopettaminen on selvästi vastoin lapsen etua. Harkittaessa lapsen etua huostassapidon lopettamista koskevassa asiassa on otettava huomioon sijaishuollon kesto-aika, lapsen ja sijaishuoltoa antavan välillä vallitsevan kiintymyssuhteen laatu, lapsen ja hänen vanhempiansa välinen kanssakäyminen sekä lapsen mielipide. Huostassapito lakkaa, kun lapsi täyttää 18 vuotta. (9-47 §)

Käyttövarat: Kun lapsi tai nuori on sijoitettu kodin ulkopuolelle sijoitusta avohuollon tukitoimena, sijaishuoltoa tai jälkihuoltoa koskevien säännösten mukaisesti, kotikunnan on huolehdittava, että hänen opintojaan ja harrastuksiaan tuetaan tarvittaessa taloudellisesti. Lapselle tai nuorelle on hänen omaan käyttöönsä henkilökohtaisia tarpeita varten annettava kalenterikuukaudessa käyttövaroja iästä ja kasvuympäristöstä riippuen seuraavasti. Lapsen sijoituspaikan tulee pitää kirjaa lapselle annettujen käyttövarojen maksamisesta. (9-55 §)

Kodin ulkopuolelle sijoitetulle lapselle on itsenäistymistään varten kalenterikuukausittain varattava rahamäärämäärä jos hänelle on tuloja, korvauksia tai saamisia. Jollei lapsella ole tuloja, korvauksia tai saamisia, taikka jos ne ovat riittämättömät, sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on tuettava sijoituksen päättyessä itsenäistymässä olevaa nuorta asumiseen, koulutukseen ja muuhun itsenäistymiseen liittyvissä menoissa tarpeellisilla itsenäistymisvaroilla. (12-77 §)

4.6 Yhteydenpidon rajoittaminen

Sijaishuollossa olevan lapsen oikeutta pitää yhteyttä vanhempiinsa tai muihin hänelle läheisiin henkilöihin voidaan rajoittaa, jos yhteydenpidosta ei ole voitu asiakassuunnitelmassa tai erityisestä syystä muutoin sopia lapsen ja hänen vanhempiansa tai muiden läheistensä kanssa, ja jos:

- 1) yhteydenpito vaarantaa lapsen sijaishuollon tarkoituksen toteuttamisen ja rajoittaminen on lapsen hoidon ja kasvatuksen kannalta välttämätöntä
- 2) yhteydenpidosta on vaaraa lapsen hengelle, terveydelle, kehitykselle tai turvallisuudelle
- 3) rajoittaminen on välttämätöntä vanhempien tai perheen muiden lasten, perhekodin tai laitoksen muiden lasten tai henkilöstön turvallisuuden vuoksi
- 4) 12 vuotta täyttänyt lapsi vastustaa yhteydenpitoa; koskee myös alle 12-vuotiaasta lasta, jos hän on niin kehittynyt, että hänen tahtoonsa voidaan kiinnittää huomiota.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu edellytyksin saadaan:

- 1) rajoittaa lapsen oikeutta tavata vanhempiaan tai muita läheisiään
- 2) rajoittaa lapsen oikeutta pitää yhteyttä läheisiinsä puhelimitse tai muita yhteydenpitolaitteita tai -välineitä käyttäen
- 3) lukea ja pidättää lapsen lähettämä tai hänelle osoitettu yksittäinen kirje tai siihen rinnastettava muu luottamuksellinen viesti tai tarkastaa ja pidättää muu lähetys
- 4) ottaa rajoituksen ajaksi sijaishuoltopaikan haltuun lapsen hallussa olevat yhteydenpitoon käytettävät laitteet ja välineet tai rajoittaa niiden käyttöä. (11–62 §)

4.7 Jälkihuolto

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on järjestettävä lapselle tai nuorelle jälkihuolto sijaishuollon päättymisen jälkeen. Kunnan velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy viiden vuoden kuluttua siitä, kun lapsi on ollut kodin ulkopuolisen sijoituksen päättymisen jälkeen viimeksi lastensuojelun asiakkaana. Velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy viimeistään, kun nuori täyttää 21 vuotta. (12–75 §)

5 HUOSTAANOTTO

"Jolleivät kaikki kansalaiset kunnioita ihmisoikeuksia kotonaan, tavoittelemme turhaan maailmanlaajuista edistystä."

Eleanor Roosevelt ihmisoikeuksista

Syitä huolestua lapsen hyvinvoinnista:

Vanhempien toiminta

- pieni lapsi on yksinään ulkona iltamyöhään, rajattomuus

- vanhemmat ovat lapsen seurassa vahvassa humalassa tai huumausaineiden vaikutuksen alaisena
- riittämätön vanhemmuus, lapsi näyttää olevan huonosti hoidettu
- perheen jatkuvat ristiriidat ja perheväkivalta, turvattomuus
- vanhempien fyysinen ja psyykinen jaksaminen horjuu
- perheenjäsenten mielenterveysongelmat
- lapsen pahoinpitely tai lapsi itkee muuten jatkuvasti
- vanhempien rikollinen toiminta
- lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö
- vanhempien kuolema

Lapsen toiminta

- lapsi on päihtynyt tai huumausaineiden vaikutuksen alaisena
- lapsen rikolliset puuhut
- aggressiivinen käytös, itsensä tai jonkun muun vahingoittaminen
- kouluun liittyvät merkittävät käytös- ja oppimisvaikeudet
- sosiaaliset ja mielenterveydelliset ongelmat
- lapsen sairaus

2009, (<http://www.kotiposti.net/tuurala/tutkimus.htm>)

Avohuollosta

Mannerheimin Lastensuojeluliiton pääsihteeri Mirjam Kalland toteaa huostaanottotilanteessa perheen ongelmien eroavan avohuollon asiakkuusperheistä. Avohuollossa ongelmien arvioidaan liittyvän arkeen, taloudellisiin ongelmiin kun taas huostaanottotilanteessa perheiden katsotaan olevan kasautuneiden ongelmien keskellä. Lastensuojelun avohuollon piirissä olevien määrä on kymmenen vuoden aikana kaksinkertaistunut, tällä hetkellä heitä on yli 62 000. Terhi Tammela Pelastakaa Lapset ry:stä toteaa; avohuollossa olevan tukiperheistä jatkuva puute, lapsia on jonossa odottamassa pääsyä viettämään viikonloppulomaa. Lapsi saisi kokea iloa vakaassa, sitoutuneessa ydinperheessä ja näin hänen vanhemmille suotaisiin mahdollisuus oman jaksamisensa vahvistamiseen. (Ilta-Sanomat 17.2.2009)

Huostaanotoista iso osa liian myöhään

Huostaanottoa ei koskaan tehdä kevein perustein, Mirjam Kalland toteaa, vaan se on viimeinen keino rauhoittaa tilanne ja aina toimitaan lapsen parhaaksi. Biologisten vanhempien oikeus omiin lapsiin menee meillä valitettavan usein lapsen edun edelle. Lapsen kaltoin kohtelu ei ole luokka- tai väestöryhmäkysymys, huostaanoton viivästyessä lasten psyykkiset ja sosiaaliset ongelmat kasvavat hallitsemattomiksi ja sijoitettaessa lasten ongelmat ovat vaikeita. On raskasta rakentaa lapselle perusturvaa aina uudestaan, joka kerta pohja on vähän edelliskertaa heikompi. Vuonna 2008 kodin ulkopuolelle oli sijoitettuna yli 16 000 lasta ja heistä vain 30 % sijoitettuna perheisiin. (Ilta- Sanomat 17.2.2009)

6 KOHTAAMISIA LASTEN KANSSA

6.1 Kohtaaminen

Aitoa kohtaamista tapahtuu, kun kahden henkilön elinpiirit koskettavat toisiaan. Se ei ole suorittamista vaan läsnäoloa, ei ymmärtämistä vaan välittämistä, ei neuvomista vaan jakamista. Ammatillisuuden verhon taakse voi ihminen kätkeytyä, vastauksia ei ole valmiina ja jos koko ajan mietitään neuvoja, aitoa kohtaamista ei ole tapahtunut. Luonnollinen kohtaaminen on aitoa ja yksinkertaista, kasvokkain oloa ihmisyyden jakamista iloineen ja suruineen. (Mattila 2007, 12–13, 33.)

Vierailuillemme havainnointikohteeseemme menimme aina ennakkoluulottomasti tarkalleen sovittuun aikaan. Jatkossa kaikki kursivoidut tekstit ovat havaintojamme, tuntemuksiamme tai lasten sanomisia.

Lapset osoittautuivat sosiaalisiksi, uteliaiksi, hyvät keskustelutaidot omaaviksi henkilöiksi, joilla jokaisella on oma identiteettinsä ja jota toiset kunnioittavat. Hyvin alkuun lähtenyt keskustelu lapsen kanssa valitettavasti joskus pysähtyi hänen kuiskaukseensa ”täällä on seinilläkin korvat”.

Koimme tulevamme vähän kokeiluiksi ihmisenä ” kunhan tulee keskiviikko ja pääsee kylälle, niin kyllä harrastan biologiaa” kertoili aikuisuuden kynnyksellä oleva lapsi.

Nuorempien lasten yksikössä halu osallistua tekemiseen on niin innostunutta, että koimme olevamme välillä järjestyksenvalvoja. ”Missä mun taikina, ei sun vuoro oo vielä, onks vielä taikinaa, mää teen ainakin pitkon, millai se tehdään, tarttis silmät, onks rusinoita, me mennään luisteleen, saaks ottaa pullaa eväaks, mulla ei oo luistimia, onks niitä nakkisarvia vielä, mää teen sen suklaapiirakan yksinäni, jne.”

6.2 Arvostaminen

Yhteiselämän perusta on toistemme arvostaminen, hyvä ja rakentava vuorovaikutus on mahdollista vain arvostavassa ja kunnioittavassa ilmapiirissä. Jokainen henkilö on ainutlaatuinen ja tarkoitettu elämään omana itsenään, kenenkään elämäntarinaa ei pidä vähätellä, unohtaa, kaventaa tai leimata yksitoikkoiseksi. Toisen arvostamiseen vaikuttaa omat moraaliset ja kategorisoivat asenteet joilla leimataan ja luokitellaan. Auttaja voi auttamistilanteessa kohdata oman kipunsa menneisyydestään ristiriitaisin tuntein, kokea ymmärrystä, myötätuntoa, kiukkua, vastenmielisyyttä tai olla tuomitseva ja ylimielinen. (Mattila 2007, 15.)

Auttajan kivuntunteet eivät ole lapsen syytä vaikka ne syntyvät vuorovaikutustilanteessa, ei pidä olla lapselle vihainen vaan miettiä itse miksi en pidä tunteesta, ei pidä etsiä syytä ulkopuolelta, vaan etsiä itsestään totuutta, minkä kohtaaminen kasvattaa voimavaroja. Kukaan ei myöskään voi tietää toisen elämäntarinaa, jollei anna hänen sitä kertoa, mitä enemmän luulee ymmärtävänsä, sitä vaikeampi on kuulla tarinaa. Helppo on väittää mitä ihmiseltä puuttuu, mutta emme voi tietää miltä hänestä tuntuu. (Mattila 2007, 16–18.)

Nöyryys on perusaines arvostavassa kohtaamisessa, ylpeys on omavoimaisuuteensa sairastuneen ihmisen yritys uskoa itserakentamiinsa kulisseihiin. Nöyryys on suostumista siihen, että paljastuu, se on itsensä näkemistä ja muille näyttäytymistä epätäydellisenä ja keskeneräisenä, elämänrohkeudella viestitään toisen ihmisen arvostamista kohdatessa. Nöyryys on kiitollisuutta, myötätuntoa, jakamisen valmiutta, omista ja muiden taidoista iloittamista sekä elämäniloa tänään ja tässä, huomista ei kukaan tiedä. (Mattila 2007, 19–20.)

Lapsi tulee meitä katsomaan keittiöön provokatiivisine ilmaisuineen peitto niskassaan ”mikä kamala meteli täällä on, herätitte mut”, kello 10.00. Vähän aikaa tarinoituaamme hän toteaa iloisesti ”ei vaiskaan, ihan kiva kun tulitte”. Samalla kun hän raahautuu olohuoneen sohvalle, toinen lapsi tulee keittiöön ja toteaa ”onpa mukava kun tulitte, kun ei muuten olisi mitään tekemistä”, samalla saimme lämpimän rutistuksen.

Samainen lapsi edellisellä käynnillämme oli iloinnut menemisestämme, koska silloinkaan hänellä ei ollut mitään tekemistä. Työn lomassa lapsi kertoili mielellään omia ajatuksiaan ja haaveitaan ja oli selvästikin mielissään, kun muistimme mitä olimme edellisellä kerralla tarinoineet.

Tuntea tulla arvostetuksi tunteen voi joskus saada hyvin yllättäen, ”on se hyvä kun sinä peset sen, sitä ei kukaan muu tee täällä kuin minä ja nyt sinä teit sen”, sanoi lapsi meille kun puhdistimme kahvinkeitin suppilaa.

”Minä en sitten ainakaan syö porkkanaa enkä lanttua, enkä minäkään sanoi toinen” lapset ilmaisivat makumieltymyksensä suoraan, onneksi joku urhoollinen uskaltautui ilmoittautumaan henkilöksi, joka syö juureksia mielellään. ”Ai, tohon tulee sipulia, se ja se lapsi ei sitten syö sipulia”, sitten vain tehtiin ruokaa sipulilla ja ilman.

6.3 Luottamus ja luotettavuus

Luottamus toiseen henkilöön on tärkeä vuorovaikutuksen osa-alue, lähtökohtana on positiivinen odotus toisesta ihmisestä, edellyttää avoimuutta ja avoimuus lisää luottamusta. Luottamus on moraalista toimintaa, tulee pitää lupauksensa, olla rehellinen ja tasapuolinen ja toimia solidaarisesti. Luottamus toiseen ihmiseen on myös sosiaalista pääomaa, joka kasvaa perheessä, ystäväpiirissä ja erilaisissa yhteisöissä, tutut luottavat toisiinsa, luotamme myös tekniikkaan, luotamme instituutioihin ja luotamme henkilöihin, joiden tiedämme toimivan jossain tehtävässä meidän näkymättömissämme. (Mattila 2007, 23.)

Luottamus on kasvatuksen välttämätön ehto, luovan ilmapiirin synnyttäjä, helpottaa oppimista ja auttaa kommunikoinnissa. Lapset luottavat normaalisti aikuisiin, kokevat turvallisuudentunteena ja tiedostavat alitajunnassaan oman mahdottomuutensa pärjätä itsekseen. Luottamuksellisessa ilmapiirissä uskomme yhdessä olemisen ja yhdessä tekemisen olevan hyödyllistä ja merkityksellistä ja tiedostamme saavamme tukea ja apua toisistamme tarvittaessa, vaikeudeksi kuitenkin on osoittautunut tunnistaa keneen voi luottaa ja keneen ei. Vaitiolovelvollisuus on yksi luotettavuuden osa-alue, sitä suojataan lailla, mutta se voi olla myös moraalikysymys. (Mattila 2007, 23–24.)

Luottamuksen merkitys korostuu, kun kohtaamme tilanteissa, joihin sisältyy toisen henkilön epävarmuus ja haavoittuneisuus. Luottamussuhde on hauras side, joka syntyy ensitapaamisella, on hyvin haavoittuvainen ja seuraavilla tapaamisilla joko vahvistuu tai katkeaa, Luottamus vahvistuu arvostavassa, kunnioittavassa kanssakäymisessä koetusta tunteesta tulla ymmärretyksi, asiallisesta suhtautumisestamme ongelmien, arvostamalla toisen elämäntarinaa ja olemalla aidosti läsnä tilanteessa. Useasti

petetyksi tulleen ihmisen on vaikea luoda luottamuksellisia suhteita, hän saattaa kokea parhaaksi olla luottamatta keneenkään. (Mattila 2007, 25–26.)

Havainnointikohteissamme oli ikäjakauma erilainen, meitä hämmästytti nuorempien ryhmässä hernekeittopäivän lausahdus ”pitää olla sitten paljon sipulia”. Veitset ovat laitoksissa lukollisissa kaapeissa, niin kyllä lapsen silmät loistivat, kun veitsi luotettiin hänen käteensä ja hän sai ihan itse pilkkoa sipulia.

Jauhhot loppuivat kesken, pitää mennä kauppaan, no missä kauppa on, lapsi on heti valmiina lähtemään mukaan kauppareissulle ensitapaamisellamme. Laitoksen ohjaaja ja me katsomme toisiamme avuttomana ja toteamme ykskantaan, ”et sinä kyllä voi lähteä mukaan”, sääntöjä tulee aina noudattaa, vaikka halu rikkoo olisi molemminpuolinen.

Houkutellessamme läheisyydessä viihtynyttä lasta osallistumaan tekemiseen hän toteaa, ”ei mun vielä tarte tehdä, mää oon täällä vielä monta vuotta”, ja jatkoi leikkimistään.

6.4 Sosiaaliset suhteet

Kehityspsykologian mukaa lapsen ensimmäinen kiintymissuhde on suhde vanhempiinsa, se on tahatonta, heikosti tietoista tai tietoista toimintaa. Vanhemmat vaikuttavat lapsiinsa antamalla toimintamalleja sekä välittävät arvoja, asenteita ja ihanteita. Vanhemmat opettavat ja ohjaavat lapsiaan, luovat toimintaedellytyksiä ja mahdollisuuksia tai rajoittavat niitä. Palkitsemalla, vahvistamalla tai rankaisemalla vanhemmat osoittavat lapsilleen millaista toimintaa pitävät toivottavana. Lapsille luodaan kehittymisen edellytykset ja puitteet, missä vuorovaikutuksessa koetaan myönteisiä tunteita ja lapset oppii tiedostamaan rajansa. Sameroff ja Emde toteavat, ettei ole häiriintyneitä lapsia, vaan häiriintyneitä lapsi-aikuinen suhteita. (Lyytinen 2006, 34–35.)

Kasvatussosiologian mukaan kasvatus on yhteiskunnallinen prosessi, joka tapahtuu yksilöllisten, kulttuurillisten, historiallisten, poliittisten taloudellisten ja yhteiskunnallisten ehtojen ja mahdollisuuksien puitteissa, kasvattajan soveltaen ja muokaten kulloinkin tarkoituksenmukaiseksi. Durkheimin mukaan kasvatus on uusien yksilöiden sopeuttamista yhteiskunnan tarpeisiin, olemalla sillanrakentajana yksilön henkilökohtaisten pyrkimysten ja yhteiskunnan yksilöille asettamien vaatimusten välillä, samalla tavoitteena kehittää yksilön synnynnäistä pyrkimystä yhteiskunnan olemassaoloa tukeväksi. Takala määrittelee ”sosialisaatioprosessin sukupolvien väliseksi vuorovaikutusprosessiksi, jonka tuloksena uusi sukupolvi valmistuu toimimaan yhteiskunnan eri

tehtävissä ja kehittämään niitä edelleen sekä tulee osalliseksi yhteisön kulttuurista ja kykeneväksi kehittämään sitä edelleen”. (Antikainen et al. 2006, 12, 35–36.)

Sosialisaatioprosessissa yksilön kannalta tärkein sosiaalinen tila on ryhmä. Missä elämänvaiheessa ja millaisissa olosuhteissa yksilö ryhmään kiinnittyy on merkityksensä. Perhe on primääriryhmä, mihin lapsi syntyy, missä kasvaa, missä on voimakkain tunnesitein kiinnittyneenä ja missä opitut tavat ovat perusta koko lapsen elämälle, tapoja muutetaan, opetellaan uudelleen ja koettuja tapoja kyseenalaistetaan koko elämän ajan. (Antikainen et al. 2006, 18.)

Perheen ongelmatilanteissa primääriryhmän pirstoutuessa lapsi siirtyy osaksi toisenlaista ryhmää nk. sekundaariryhmää, jota halutaan muokata tavallaan primääriryhmän kaltaiseksi. Arvojen valinta ja niiden opettaminen on ensisijaisesti lapsen vanhempien velvollisuus, laitoksen ryhmään siirtyessään lapsi on melkoisessa ristiriidassa omak-suudessaan läheistensä arvojärjestelmän lisäksi uudet arvot ja normit laitoksen toimintatavassa. Samoin vaatii ohjaajilta paljon tulla kasvattajina filosofisesti tietoisiksi siitä, minkä merkityksen he antavat asioille ja että ne olisivat yhteneväiset laitoksen toimintatavan kanssa.

Lapsi joka muuttaa uutena jäsenenä laitokseen kokee monia hämmentäviä asioita. Havainnointimme kohdistui innokkaaseen tekijään, jolla oli niin kova halu maistella, että siinä menin oma- ja valmistuslusikka hieman sekaisin. Talossa pitemmän aikaa asuneet lapset olivat oppineet tavat tehdä ruokaa ja olivat tarkkoja ruoan hygieenisyydestä. Uusi tulokas sai kokea negatiivista palautetta ja aikuisilla oli kova työ tehdä hänet tietoiseksi, miksi muut käyttäytyivät niin kuin käyttäytyivät.

7 AJATTELUA OPPIMISESTA

Oppimisympäristöajattelun laajentuessa oppilaitosten ulkopuolelle, oppimisympäristö-käsite pitää sisällään mm. yhteisöt, laitoksessa tapahtuva kaikenlainen toiminta edistävät oppimista, lisäksi laitoksen lapsista osa suorittaa oppivelvollisuuttaan normaaliluokilla, osan laitoksen järjestämässä kotikoulussa.

7.1 Yksilöllisyys ja yhteisö

Ihminen on aina sekä sosiaalisten prosessien tulos että tekijä ja jokainen yksilö on erilainen kuin muut. Pedagogisen ajattelun ja elinikäisen oppimisen teorioiden myötä yhteisöllinen oppiminen ja kokemuksellinen oppiminen arjessa ovat korostuneet. Durkheim toteaa että yhteisö on yksilön elämän tärkein voimanlähde. (Antikainen et al. 2006, 13–15,39.)

- Koulu 14 %
- Nukkuminen 33 %
- Koti ja yhteisö 53 %

(National Research Council, käänös 2004, 41.)

Oppivelvollisuusikäisen koulussa viettämä aika on noin seitsemäsosa ajasta, jonka hän viettää muualla. Monesti kuitenkin kasvatuksellista vastuuta ollaan siirtämässä koulun vastuulle, vaikka arvojen valinta ja niiden opettaminen on lasten vanhempien valinta ja velvollisuutena niiden opettaminen, yhteiskunnassa muiden tulee heidän valintojaan kunnioittaa ja toiminnallaan tukea. Ihminen ei ole milloinkaan niin valmis, ettei hän joutuisi miettimään suhdettaan toisiin ihmisiin, ympäröivään maailmaan ja ajattelutapoihinsa, voidaan vain kuvitella miten ristiriitainen epätasapaino itsensä ja ympäröivän maailman kanssa on lapsella, joka on sijoitettuna perheensä ulkopuolelle.

Havainnointikohteenamme olleen laitoksen tavoitteena on tukea lapsen kokonaisvaltaista ja yksilöllistä kehitystä kasvatuksellisin, ohjauksellisin sekä hoidollisin keinoin yhteistyössä lapsen perheiden, läheisten sekä eri verkostoryhmien kanssa. Lapsen sosiaalinen verkosto kartoitetaan laitokseen saapumisen yhteydessä. Perheen ja laitoksen tiiviillä yhteistyöllä kokemus on osoittanut päästävän parhaaseen lopputulokseen. Mahdollisuuksien mukaan lapsi viettää kotiviikonloput läheistensä luona, pääsääntöisesti joka toinen viikko.

7.2 Oppimisympäristö

Perinteinen luokkatila on oppimisympäristö, mutta yhtä lailla määritellesä käsitettä oppimisympäristö, voidaan sen ilmiöt laajentaa oppilaitosten ja koulutusjärjestelmien ulkopuolelle ympäröivään yhteiskuntaan, jolloin oppimisympäristökäsitteellä voidaan kuvata erilaisia paikkoja, tiloja, yhteisöjä, verkkoympäristöjä, tapahtumia tai toimintatapoja, jotka edistävät oppimista. Elämänviisaus siirtyy eteenpäin arjessa ja juhlassa

erilaisten tapojen-, traditioiden-, konfliktien välityksellä ja kontekstisidonnaisuutta unohtamatta.

Manninen & Pesonen määritelmä oppimisympäristölle: ”Oppimisympäristö on paikka, tila, yhteisö tai toimintakäytäntö, jonka tarkoitus on edistää oppimista”. Konstruktivistiseen oppimiskäsitykseen pohjautuva Wilsonin määritelmä: ”Oppimisympäristö on paikka tai yhteisö, joissa ihmisillä on käytössään erilaisia resursseja, joiden avulla he voivat oppia ymmärtämään erilaisia asioita ja kehittämään mielekkäitä ratkaisuja erilaisiin ongelmiin”, Opetushallituksen opetussuunnitelman perusteissa oppimisympäristö määritellään: ”Oppimisympäristöllä tarkoitetaan oppimiseen liittyvää fyysisen ympäristön, psyykkisten tekijöiden ja sosiaalisten suhteiden kokonaisuutta, jossa opiskelu ja oppiminen tapahtuvat”. (Manninen et al. 2007, 15 – 17.)

Oppimisympäristö ajattelussa leikissä myös korostuu sekä paikallinen että sosiaalinen ulottuvuus, se on aktiivista toimintaa minkä arvokkain merkitys on oppiminen vuorovaikutuksessa toisten kanssa: tehdään, koetaan, nähdään, kuulaan, opitaan uusia asioita ja kerrataan vanhoja. Lapsille leikki on elämän opettelua, leikissä lapsi kohtaa omat kehittyvät kykynsä harjaannuttaen tietojaan ja taitojaan. (Manninen et al. 2007, 96.)

7.3 Konstruktivistinen oppimiskäsitys

Konstruktivistisen oppimiskäsityksen mukaan ihminen ei ole ulkoa oppiva kone vaan oppiminen on oppijan aktiivista ajattelemalla tapahtuvaa (kognitiivista) toimintaa opittavien asioiden ja havaintojen käsittelyä, tulkintaa, liittämistä aiemmin opittuun ja aikaisempiin kokemuksiin vertaamista. Oppijan omalla motivaatiolla on suuri merkitys oppimisessa, uusi tieto on aina muutosta oppijan tietorakenteissa, se on ristiriitaa opittavan asian ja aikaisempien käsitysten välillä. Uusi tieto joko liitetään aikaisemmin opittuun tai vanha käsitys asiasta hylätään täysin ja aloitetaan tiedon rakentaminen uudelta pohjalta. Oppimiskäsitys ei ole ainoastaan yksilön yksityistä, omaa reflektointia, vaan oppiminen on myös kulttuurisidonnaista, sosiaalista toimintaa, missä vuorovaikutuksella ja erilaisilla yhteisöillä on merkityksensä (sosio-konstruktivistista). Oppimis- ja ohjauskäsityksiä, 2009(<http://www.uku.fi/avoin/hoitodida/oppinake.html>)

7.4 Kokemuksellinen oppiminen

Kokemuksellisen oppimisenäkemyksen sanonta "learning by doing", tekemällä oppiminen on peräisin John Deweyltä, 1930-luvulta.

David Kolb (1984) erottaa neljä erilaista "oppimistyyliä":

- ”konkreettinen kokeminen, jossa henkilökohtaiset kokemukset, tunteet ja "taiteellinen" orientaatio ovat etualalla",
- ”reflektiivinen havainnointi, joka keskittyy kokemusten ja tilanteiden monipuoliseen reflektointiin", erilaisten näkökulmien pohdintaa
- ”abstrakti käsitteellistäminen, jolle on ominaista systemaattinen ajattelu ja ongelmanratkaisu", etsitään teoreettista tietoa
- ”aktiivinen kokeilu, jossa korostuu käytännön toiminta ja ihmisiin tai tilanteisiin vaikuttaminen", testataan käytännössä tehtyjä päätelmiä

Kokemuksellisen oppimisen kehä muodostuu, kun nämä oppimistyyliä yhdistetään, jokainen vaihe edellyttää yksilöltä erilaisia kykyjä ja taitoja saavuttaakseen uuden ymmärtämisen tason.

Oppimis- ja ohjauskäsityksiä, 2009(<http://www.uku.fi/avoin/hoitodida/oppinake.html>)

Kokemuksellisen oppimisen yhteydessä tunnetaan käsite ”hiljainen tieto - tacit knowledge”, maailmanlaajuisen mielenkiinnon kohteeksi käsitteen loi unkarilaissyntyinen, Englannissa vaikuttanut filosofi Michael Polanyi (1891 – 1976), Suomessa käsitteen esiin on nostanut filosofian tohtori Hannele Koivunen. Polanyiin mukaan ” Ihminen tietää aina enemmän kuin voimme kertoa tai kuvata (we can know more than we can tell)”. Ihminen on koko ajan hiljaisen ja fokusoidun, koodatun (focal knowledge, coded knowledge) tiedon välimaastossa, sekoitellen niitä ja hiljaisen tiedon kautta ihminen tietää, milloin kirjoitettu, selkeästi ilmaistu (eksplisiittinen, explicit knowledge) tieto on totta. Kaiken tietämisen perustana, taustatietona Polanyi sanoo olevan hiljaisen tiedon ja traditio on käsite mikä kuvaa hiljaisen tiedon siirtämistä sosiaalisessa kontekstissa. Polanyi korostaa, ettei tieteellisen tiedon vaikutusta yksilössä on mahdoton ennustaa, sillä se on riippuvaista vastaanottajan ymmärryksestä ja kulttuurista. (Koivunen 1997, 76–84.)

7.5 Mallioppiminen

Albert Banduraa (s. 1925) pidetään mallioppimisen (sosiaalisen oppimisen) isänä. Hänen mukaansa ihminen oppii tarkkailemalla ja jäljittelemällä muiden toimintaa. Bandura puhuu sijaisoppimisesta, tarkoittaen sitä, että mallien saamat palkkiot ja rangaistukset ohjaavat katsojan oppimista ja hänet tunnetaan myös aggressiotutkimuksistaan, joissa tutkittiin mallin vaikutusta lasten käyttäytymiseen. Aggressiivinen malli lisää lasten aggressiivisuutta, tämä on johtanut lukuisiin tutkimuksiin TV-väkivallan vaikutuksesta lasten aggressiivisuuteen. Mallioppiminen on keskeistä esim. lapsen kehityksessä; lapsi ottaa mallia vanhemmilta, sisaruksiltaan ja myöhemmin kavereiltaan. Mallioppiminen näkyy nuorilla mm. ryhmiin, idoleihin samastumisessa. 2009, (<http://www.opinto.net/web/parser.php?sec=psyk&page=kogni-002-2>)

Kuuntelemalla ihmisiä ja keskustelemalla usein itsensä kanssa oppii vuoropuhelua.
(Diderot)

7.6 Yhteistoiminnallinen oppiminen

Yhteistoiminnallisen oppiminen menetelmänä on tavoitteellista, vastuullista ja kurinalaista. Yhdessä oppiminen parantaa ryhmän ihmissuhteita ja vahvistaa henkilöiden itsetuntoa.

Juuri sitä on kasvu: ihminen tekee sellaista, mitä ei ole tehnyt ennen, joskus asioita, joita ei ole edes uneksunut voivansa tehdä.
(Mildred Newman & Bernard Berkowitz, *Ole sovussa itsesi kanssa*)

Yhteistoiminnallisen oppimisen kulmakiviä ovat:

- ryhmän jäsenten erilaisuuden hyväksikäyttäminen, jokainen tuo oman osaamisensa ryhmän käyttöön
- vuorovaikutuksen ja yhteistyötaitojen kehittäminen, eri rooleissa toimiminen
- myönteinen keskinäinen riippuvuus, ryhmän jäsenet tarvitsevat toisiaan
- yksilöllinen vastuu, jokainen osallistuu sovitulla panoksella
- yhteiset pohdinnat, keskustelu ja ryhmän itsearviointi

Yhteistoiminnallisessa oppimisessa korostetaan oppimista sekä tietojen ja taitojen syntymistä todellisessa toiminnassa että sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Yhteisö

auttaa tulkitsemaan asioita erilaisista näkökulmista, voidaan puhua yhteistyön perustuvasta oppimisesta, yhteisöoppimisesta.

Sitoutumista yhteistyöhön tukee esimerkiksi:

- selkeä, yhteinen tavoite tai yhteinen ongelma
- turvallinen ja hyväksyvä työskentelyilmasto ja "talkoohenki"
- pelisäännöt työskentelylle
- yhteinen vastuu tuloksesta ja tuotoksesta
- yhteisen työskentelyn arviointi
- yhteinen palkitseminen
- oikeudenmukainen ja luotettava ryhmän johtaja

Oppimis- ja ohjauskäsityksiä, 2009(<http://www.uku.fi/avoin/hoitodida/oppinake.html>)

7.7 Yhteisöllinen oppiminen

Yksilön tiedonrakentamisprosessin rinnalle on noussut sosiokulttuurinen suuntaus, jossa sosiaalisen ja fyysisen ympäristön merkityksellisyyttä painotetaan. Yhteisöllisen oppimisen käsitteellä ymmärretään jaettujen merkitysten ja yhteisen ymmärryksen rakentumista vuorovaikutuksessa muiden henkilöiden kanssa. Keskeinen merkitys oppimiselle, oppimisprosessille ja asiantuntijuuden kehitykselle on sosiaalisen vuorovaikutuksen muodot, osallistuva toiminta ja miten ne vaikuttavat yksilön ajatteluun ja toimintaan. Yhteisöllinen oppiminen edellyttää sitoutumista koordinoituun, tavoitteelliseen ja jaettuun ongelmanratkaisuun, tuloksena voi syntyä ainutkertaisia tuotoksia ja uutta tietoa, mikä parhaimmillaan on enemmän kuin erillisten yksilöiden tuotosten summa.

2009, (http://tievie.oulu.fi/verkkopedagogiikka/luku_7/yhteisollinen_oppiminen.htm)

Tietoverkkoteknologia myötä on tullut myös mahdollisuus luoda uudenlainen oppimisympäristö. Verkossa pystytään kokemaan vuorovaikutteista yhteisöllistä oppimista. Kasvokkain tilanteiden puuttuessa nonverbaalista viestintää ei tapahdu, kuulemisen ja kuuntelemisen vivahderikkaat kokemukset jäävät saavuttamattomiin.

2009, (http://tievie.oulu.fi/verkkopedagogiikka/luku_7/yhteisollinen_oppiminen.htm)

8 KOHTI AIKUISUUTTA

8.1 Sosiaalinen käyttäytyminen

Luonteenomaista ajallamme on pirstaleisuus ja moniarvoisuus, Terttu Arajärven näkemyksen mukaan rakkauden tulisi olla aikaa ja vain aikaa. Hänen mukaansa nykyään lapset opetetaan lyhytjänteiseen elämysten hakemismaailmaan, seuraavana päivänä on saatava suurempi elämys ja ihannoidaan skandaaleja. Kiire, rahan voima, laadun puute elämässä ovat vieneet lapset kriiseihin, yhdessä vietetty aika erilaisissa arjen askareissa on unohdettu. On enemmän rahaa, tavaraa ja valtaa, vähemmän rakkautta, yhdessäoloa ja aikaa olla vain tekemättä mitään. (Koivunen 2001, 69.)

Rostila käyttää käsitettä piilevä tunnetyö, syvällisiin tavoitteisiin pyrkivästä työotteesta, mikä on pitkäjänteistä, keskellä arjen töiden tapahtuvaa kohtaamista. Päämääränä on pyrkiä ymmärtämään elämäänsä, itsetunnon vahvistumisena, myönteisenä identiteettinä, luovuutensa löytämisenä, keskinäinen luottamus elämänilona ja toivona. Verbaalit (30 %), nonverbaalit (70 %) ja koko ihmisen tapa olla välittävät signaaleja, jotka herättävät yhteisön jäsenissä tunteita vieden kehitystä myönteiseen tai kielteiseen suuntaan. Hämäläinen on todennut piilevän tunnetyön olevan uinuvan ihmisyyden löytämistä ja sen vahvistamista. (Ranne et al. 2005, 22.)

Ihmisen perusolemukseen kuuluu, osata tehdä oikean ja väärän välisiä valintoja, oppia oma sisäistynyt käsitys millaista on hyvä elämä, mikä sitä voi uhata ja tämä käsitys syntyy vain peilauksella jotakin vasten. Ihminen ei ole koskaan kuitenkaan niin valmis, ettei hänen tarvitsisi miettiä suhdettaan toisiin, ympäröivään maailmaan, arvoihinsa ja ajattelutappoihinsa. Tässä suhteessa sijoitus kodin ulkopuolelle voi koitua lapsen pelastukseksi ja tähän perustuu kun sanotaan huostaanottojen monesti tapahtuvan liian myöhäisessä vaiheessa. Sijaishuoltoa tarjoaville aikuisille jää monesti niin vähän aikaa tarjota toisenlaista elämisen maailmaa ennen kuin lapsen täysi-ikäisyys ja täysi itsemääräämisen oikeus saavutetaan.

8.2 Kannustaminen (kannustetyö)

Kannustamista ja itseluottamuksen vahvistamista ei varmaankaan tule tehtyä koskaan liikaa, sitä me tarvitsemme kaikki ja erittäin tärkeässä asemassa ovat huostaan otetut

lapset. Kannustamista tai oikeastaan innostamista tarvittiin enemmän vanhempien lasten parissa, ehkä he olivat varauksellisempia. Soitimme jokaisen käyntimme jälkeen kysyäksemme reaktioita mitä käyntimme suhtauduttiin, kaiken kaikkiaan kummassakin paikassa meidät otettiin hyvin vastaan.

Kentällä nuorempien lasten luona yhdessä tekeminen on ihailtavaa toimintaa, he ovat innostuneita ja he haluavat tehdä mahdollisin paljon itse. Heillä oli intoa ja kädentaito hallinnassa, toisen ryhmän lapset kävivät kysymässä onko jo meidän vuoro ja heillä oli mielikuvitusta mukana. Yksi lapsista ilmoitti pontevasti haluavansa tehdä yksin suklaatortun ja se meni mallikkaasti alusta loppuun. Hän oli tehnyt sitä ennemminkin, sillä niin varmoin ottein hän suoritti tehtävänsä. Suklaan raastamiseen hän oli käyttänyt enemmän raastinrautaa ja oli valmis nyt kokeilemaan siihen veistä, kommentoiden ” tämä onkin parempi, koska näin saadaan isompia palasia ”.

Käynneistä laitoksessa vanhempien lasten luona tulee mieleen, että makeat leipomukset ja jälkiruoka ovat niitä, mitä tehdään innokkaasti ja ne ovat osoittautuneet houkuttimiksi yleensä saada lapsi innostumaan tekemisestä. Ruoka on sivuseikka, ihan sama mitä se on ja millaista, itse asiassa ruokailuun osallistutaan mukisematta, koska laitoksen säännöissä on sovittu ruokailuista ja sääntörikkomuksista seuraa aina sanktio.

Päivi Kaljonen kirjoittaa sosiaalipedagoginen ammatillisuus kirjassa kasvatustyötä tehneen ammattilaisen ajatuksia. ”Ei se yksin ole tärkeätä, että nää meidän lapset ja nuoret oppis käymään koulua, pesemään hampaitaan, käymään suihkussa tai keittämään ruokaa, vaan tärkeintä on se, että me pystyttäisiin välittämään heille semmoinen tunne, että meille on tärkeätä, että he ovat olemassa. Sen jälkeen heille heräis toivo ja he jaksais tavoitella jotain muutakin tässä elämässä”. (Kaarina Ranne et al. 2005, 22.)

8.3 Harrastukset

Tutkija Elina Stenvall tutkimuksessaan 9-13-vuotiaiden lasten harrastuksista toteaa ja mikä on myös hänen tutkimuksissaan lasten mielipide; heistä noin neljäsosa tuntee itsensä harrastuksesta tai harrastuksistaan väsyneeksi tai kärsivät kiireestä. Useilla lapsilla on vain yksi harrastus, mutta sitäkin vaativampi tai työlämpi, voi olla kilpailuja tai muita mittareita jotka tekee harrastuksesta suorituskeskeisen. Poikien mielipiteissä oli enemmän aikaa vieviä harrastuksia esim. joukkueurheilulajeja, joihin aikaa kulutetaan huomattavasti enemmän kuin tyttöjen harrastuksiin, esim. jumppajutut.

(Satakunnan Kansa 28.2.2009, 8.)

Toivomuksena olisi, että harrastuksissa voisi käydä koska mieli tekee. Onko tähän mahdollista yhteiskunnassa, jos osallistujia määrä jää pieneksi muutamilla kerroilla? Onko tähdittävä korkealle harrastuksella? Lasten harrastusten pääpaino on liikunta-painotteinen ja jos harrastuksia on useita, mahtuu siihen taidepitoisia harrastuksia mukaan. Tutkimuksessa kävi ilmi, että viidesosa lapsista ei harrasta mitään. Tästä ikähaarukasta lapset kokivat, että leikkipuistoon he ovat iältään liian vanhoja, nuorisotaloon liian nuoria, ovatko he yhteiskunnan väliinputoajia vaikka pyrkimyksenä on paikka kaikenikäisille.

(Satakunnan Kansa 28.2.2009, 8.)

Harrastukset ovat lapselle oikeassa määrässä hyväksi; lapsen kokonaisvaltainen kehittyminen rikastuu, luovuus lisääntyy, saa uusia kavereita, jaksaa paremmin koulussa ja syrjäytymistä ehkäisee tunne kuuluu johonkin ryhmään josta saa suotuisaa/positiivista vuorovaikutuskokemusta.

Havaintokohteessamme tuetaan lapsen aikaisempaa harrastetoimintaa jos se vain on mahdollista ja sen puuttuessa jokaisen lapsen kanssa pyritään löytämään yksi talon ulkopuolinen mieluisa harrastus. Laitoksella on varattuna jokaiselle lapselle tietty rahasumma kuukautta kohden, se ei ole lakisääteistä, vaan laitokset määrittelevät sen itse. Harrastukset painotetaan arkipäiville, jotta lapsi ei joudu olemaan poissa kotivierailuviikonloppujen johdosta.

Osa alakouluikäisistä lapsista jatkaa koulun jälkeen koululla toteutettavassa iltapäivätoiminnassa. Siellä lapsilla on fyysisesti, sosiaalisesti ja emotionaalisesti turvallinen toimintaympäristö koulutettujen ohjaajien valvonnassa, välipalan nauttimisen jälkeen on mahdollisuus lepoon, liikuntaa tai viriketoimintaan. 4-H kerhotoiminta on myös mieluisa harrastus sekä erilaiset jumppakerhot, toiset lapset haluavat käydä uimassa, toisille ratsastus on mieluisa harrastus ja lenkillehän voi aina halutessaan lähteä kotiovelta (laitos on lasten koti) joko yksin tai porukalla.

8.4 Syrjäytymisen ehkäisy

Mitkä on ne tavanomaiset syyt jotka johtavat syrjäytymiseen? Vanhempien päihteiden käyttö ja mielenterveys ongelmat, perhetilanteeseen liittyvät ongelmat (avioero, vanhempien vaihtuvat kumppanit), perheen taloudelliset tekijät, työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisen ongelmat, lapseen liittyvät tekijät (sos./tunne-elämä, vaikea kehitysvammaisuus, muu vammaisuus) ja asuinpaikan muuttuminen, jolloin jatkuva kaveripiirin vaihtuminen tuo irrallisen olotilan lapselle.

Innolink, 2008, (http://www.evl.fi/kkh/to/kkn/Lasten_syrjaytyminen_2008.pdf)

Syrjäytymisen ehkäisy tulisi aloittaa ennakoivasti jo ennen syntymää ja jatkaa ensimmäisinä elinvuosina joko neuvolassa tai kotona. Vanhemmiksi tulevat voivat olla päihteiden käyttäjiä, väkivaltaisia, mielenterveysongelmaisia tai he vain ovat kypsymättömiä vanhemmuuteen joten lisätuen tarve on suuri. Sosiaalityöntekijät kokevat itsenä rajallisiksi, voimavarat ja henkilömäärä on pieni, eivät pysty tekemään kuin akuutin työn, minkä johdosta lapset tarvitsevat pitkäaikaista terapiaa. Syrjäytymisen ennaltaehkäisystä puuttuu aina raha. Kuopion yliopistolehti 5 / 2004.

(<http://www.uku.fi/yliopistolehti/arkisto/0504/artikkeli3.shtml>)

Havainnointikäynnillämme ”Sossu” osoittautui valitettavan usein lapselta tiedusteltaessa tulevaisuudessa hyödykkeiden hankkimiseen käytettävän rahan alkuperäksi.

Havainnointikohteenamme olevan laitoksen tavoitteena on taata lapselle kokonaisvaltainen perushoito luomalla kehityksen kannalta turvallinen perheenomainen kasvuympäristö. Vaarassa syrjäytyä ovat yhteiskunnan normaalitilan, sosiaalisesti ja kulttuurisesti arvostetun valtasuuntauksen ulkopuolelle ajautuneet henkilöt. Laitoksessa asuvien lasten syrjäytymisvaara tulee toiminnassa tiedostaa, heidän kokonaisvaltainen tunteminen, arvostaminen, yksilöllisyytensä huomioiminen ja hyväksyminen vahvistavat heidän minäkuvaansa, itsetunto paranee ja oman elämän hallinnalle yhteiskunnassa tarjoutuu valmiuksia sijoituksen jälkeen. Lasten peruskoulutuksen tiedolliset, taidolliset ja sosiaaliset tavoitteet pyritään saavuttamaan ja opiskelutaitojen kehittämisen myötä jatko-opinnot toisen asteen oppilaitoksissa tulevat takaamaan lapsille mahdollisuuden sijoittua työelämään.

8.5 Rinnallakulkeminen, omahoitaja

Sijoitusprosessin kolme eri vaihetta on sijoitus, hoito ja kasvatus sekä jälkihuolto. Jokaisella lapsella on omaohjaaja ja varaohjaaja, muista lapsista ei valita tukihenkilöä, koska pyritään siihen, että kaikki ryhmäytyvät ja yksilöllisyys säilyy. Omahoitajamenetelmä on yksilöllinen hoito- ja kasvatusmenetelmä, missä ohjaaja sitoutuu tietyn lapsen yksilölliseen, määrätietoiseen ja pitkäjänteiseen ohjaukseen. Omaohjaajan kanssa pidetään viikoittain kahdenkeskisiä keskusteluja ja kerran kuukaudessa vieteään lapsen ja ohjaajan yhteistä päivää.

(Laitoksen vastaavan ohjaajan henkilökohtainen tiedonanto 29.12.2008)

Laitos laittaa aina lapsen mukaan lomalle ruokakassin, sillä halutaan taata lapselle ruoka viikonlopun ajaksi, kaikilla perheillä ei oikeasti ole tarjolla ruokaa. Huoltajat ovat aina etusijalla kotivierailupaikaksi, mutta aina se ei ole mahdollista. Omahoitajan luona voi joskus vieraillla viikonloppuna, se ei kuitenkaan saa olla pääsääntöisesti viikonloppuviettäpaikka, sillä lapselle halutaan hankkia muutakin elämää ja kontakteja kuin laitoksen väki.

Itsenäisyysohjelman kolmivaiheiseen prosessiin kuuluvat suunnittelu, toteuttaminen ja päättäminen. Päämääränä on saattaa lapsi itsenäiseen elämään, omillaan toimeentulevaksi, jolle on muodostunut tueksi oma sosiaalinen verkostonsa. Laitoksen omahoitajatyön, itsenäistymisohjelman sekä jälkihuollon tueksi on käytössä valtakunnallisesti tunnettu Umbrella-työkirja sekä laitoksen omaksi työkalukseksi kehittämä Pikkuisen Minusta-työ. (Laitoksen johtajan henkilökohtainen tiedonanto 6.3.2009)

Kolme kuukautta ennen sijoituksen päättymistä lapsi mm. opettelee ruoanlaittoa, ottaa enemmän vastuuta omista tekemisistään ja itsestään, tähän mennessä hän on siivonnut huoneensa, pessyt pyykkinsä ja hoitanut keittiöllä määrättyt aputyöt. Kuukautta ennen 18 vuoden ikää lapsi suunnittelee ja valmistaan kaikki omat ruokansa, opettelee rahankäyttöä ostamalla itse tarveaineensa kaikkiin aterioihinsa, käytössään se rahamäärä, mikä hänellä on muutettuaan omilleen täytettyään 18 vuotta. Harmillista on, sillä lapset eivät sijoituksen aikana ymmärrä arkisten asioiden opettelua keittiössä erityisen merkitykselliseksi. Onnistuneella jälkihuoltotyöllä voidaan auttaa lasta selviytymään elämästä ja autetaan syrjäytymisen ehkäisyssä.

(Laitoksen vastaavan ohjaajan henkilökohtainen tiedonanto 3.3.2009)

Laitoksen yhden lapsen oman päivällisen suunnitelmaksi ja toteutukseksi osoittautui vierailukäynnillämme sarvimakaronin keitto suolattomassa vedessä ja sen nauttiminen laitoksen kaapista lainaamansa ketsupin kera. Aikaisemmalla vierailullamme näimme erään lapsen ruokaostoksiksi lajitelman erilaisia nuudeleita.

Lapsella on mahdollisuus jäädä asumaan laitokseen täytettyään 18 vuotta, mutta tähänastiset kokemukset ovat osoittaneet itsenäisen elämän haaveiden olevan niin voimakkaat, ettei kokemuksia asiasta ole. Itsenäisesti asuvat, aikaisemmin sijoitettuna olleet nuoret useasti ottavat puhelimitse yhteyttä tutuksi ja turvalliseksi kokemaansa laitoksen henkilökuntaan kuitenkin tulematta käymään itse laitoksessa.

(Laitoksen vastaavan ohjaajan henkilökohtainen tiedonanto 29.12.2008)

9 POHDINTA

9.1 Itsenäisyysvalmiuksien vahvistaminen

Tilassa, johon lapsi astuu täytettyään 18 vuotta, kaikki tapahtuu vapaaehtoisesti, omasta vapaasta tahdostaan ilman asumisyhteisön tai läheisten painostusta. Lastensuojelulaitoksessa varttuneella nuorella sijoituksen päätyttyä on vielä tukenaan jälkihuoltoon liittyen kunnan sosiaalipuolen henkilöt kunnes hän täyttää 21 vuotta. Jälkihuollolla on suuri merkitys jatkuvuuden kannalta, itsenäistymisvaiheessa olevan nuoren itsekurin kestävyys voi herpaantua ja kontrollin pettäessä apua tulee saada mahdollisimman nopeasti ja ehkäistä syrjäytymistä kaikilla mahdollisilla keinoilla.

Keskeneräisyys, täydellisyyttä ei todellisuudessa olekaan, se on harhaa, epätäydellisyys on elämän oikea muoto, mutta jokainen hetki on merkityksellinen. Jokainen kasvatusuhde laitoksessa on ainutkertainen, jokainen omahoitaja kasvatettavalleen välittää oman näkemyksensä elämästä, erilaiset työkirjamenetelmät ja laitosten omat suunnittelemat ohjeet yhtenäistävät mahdollisuuksien mukaan niitä arvoja ja toimintamalleja jotka luovat hyvät edellytykset itsenäiseen, hyvään elämään.

Havainnoidessamme eri-ikäisiä lapsia olemme vakuuttuneita, että nuoremmille arkisten asioiden omaksuminen merkityksellisiksi tulee edesauttamaan heidän selviytymistään jokapäiväisistä kodinhoitoon ja ruoanlaittoon liittyvistä toimistaan. Vanhempien lasten on vaikeampi ymmärtää arkisia asioita erityisen merkityksellisiksi, heillä on heidän ulkoisella olemuksellaan suurempi merkitys, kyllä he mielellään huonettaan siivoilivat ja vaatehuollon eteen olivat valmiit ponnistelemaan. Nuoremmat lapset uskalsivat rohkeammin tarttua tekemiseen keittiössä ja jos kysyttävää oli, niin rohkeasti kysyivät, vanhemmat lapset eivät uskaltaneet laittaa itseään alttiiksi, tulla paljastaneeksi osaamattomuuttaan, varsinkaan jos koko ryhmä oli läsnä.

9.2 Itseapuun opas

Laitoksessa, jonka kanssa teemme yhteistyötä, on käytössä valtakunnallisesti tunnettu Umbrella-työkirjamenetelmä (EU:n Leonardo da Vinci-pilottiprojektina 1997–2000, Kaarinan sosiaalialan oppilaitos koordinaattorina Suomessa, projektin tehtävänä on ollut kehittää lastensuojelutyötä ja erityisesti lastensuojelun jälkihuoltoa), itsenäisen

elämän ABC ja laitoksessa lapsi kirjoittaa myös tarinaa Pikkuisen Minusta. Menetelmien avulla lapsi käsittelee vaikeita, keskeneräisiä asioitaan, vahvistaa identiteettiään, luo uuden sosiaalisen tukiverkoston, mutta arjen perustaitojen puuttuminen saattaa tehdä tyhjäksi sijaishuollon aikana tehdyn terapeutin ja psykososiaalisen työn.

Toteutettavan Itseapuun-opas työmme tavoitteena on auttaa nuoren itsenäistymistä arjen töiden hallinnassa laitospäivien jälkeen. Laitoksessa omahoitaja ja muu henkilökunta käyvät yhdessä lapsen kanssa opasta läpi itsenäistymisohjelman aikana. Hankitaan lapselle oppaan suunnitelmien mukaisia tarvikkeita lapsen omaa asuntoa silmäläpäitäen ja harjoitellaan oppaaseen kerättyjä helppoja ja edullisia ruokaohjeita.

Oppaan sisältö

Oppaaseen on tarkoitus koota terveydenhuollon, virastojen ja erilaisten toimistojen nimiä, internet-osoitteita ja mitä palveluita niistä saa. Puhelinnumeroista pystymme laittamaan vain valtakunnalliset, koska ei tiedetä mihin nuori perustaa oman kodin. Oppaaseen jätetään tilaa johon lapsi voi tehdä täydennyksiä itsenäistymisohjelman aikana, esim. puhelinnumeroita kun nuori tietää paikkakunnan mihin muuttaa. Hän voi myös kirjoittaa herkkuruokiensa ohjeita ja kaikenlaisia vinkkejä, joita hän laitoksessa huomaa tarpeellisiksi tiedoiksi.

Oppaaseen tehdään luettelo kuiva-ainetarpeista keittiöön, ruoan valmistusastioista ja keittiövälineistä, ruokailuvälineistä, lautasista, laseista, mukeista jne. Oppaaseen listatut perustarvikkeet on näin helppo pikkuhiljaa hankkia.

Pyrimme laatimaan ruokaohjeet niin, että arkiruokien lisäksi huomioidaan vuodenaikojen vaihtelut ja juhlapyhät sekä näihin liittyvät ruoat ja leivontavinkit. Lisäksi käsittelemme etikettikäyttäytymistä. Astiahuollosta oppaaseen tulee sekä käsipesu- että konepesuohjeet.

Oppaassa käsittelemme ylläpito- ja perussiivousohjeet ja hankittavat siivousvälineet, siivouspyyhkeet (pöly-, lattia-, wc- pyyhkeet ja harjat) ja näiden taitteluohjeet. Oppaasta löytyy kotioloihin sopivat siivousaineet, käsiastianpesuaine ja hygienia-aineet.

Viihtyvyyttä kotiin saadaan huonekasveilla ja miten ostopäätöksen järjeistämisen ja kierrätyksen kautta ekologinen jalanjälki huomioidaan.

Oppaamme sisältää myös vinkkejä hankittavista huonekaluista, vuodevaatteista, pyyhkeistä ja muista kodin tekstiileistä. Annamme pyykinpesuvinkkejä sekä käsittelemme tekstiilihuollon aineita, tarvikkeista ja tahranoistotaulukkoa. Teemme listan tarpeellisimmista hankinnoista, joita ovat mm. pyykinpesupulverit, huuhteluaine, silitysrauta ja -lauta jne.

9.3 Erilaisuuden ymmärtäminen

Lähteä tutustumaan lastensuojelulaitokseen ja liittää opiskelumme kehittämishanke laitoksen apuvälineeksi itsenäistymisohjelmaan on osoittautunut hyväksi päätökseksi. Olemme päässeet tutustumaan ennalta tuntemattomaamme ympäristöön, kohdanneet ihania lapsia ja motivoituneita, vastuuntuntoisia ja ammattitaitoisia kasvattajia, olemme nähneet myös monenlaisia kriisitilanteita jotka ovat laitoksessa myös usein läsnä.

”Sosiaalipedagogiikan historiasta löytyy näkemys, jonka mukaan yhteiskunta on muuttunut sellaiseksi, että siellä kaikki lapset ja nuoret ovat syrjäytymisvaarassa, joten kaikki tarvitsevat syrjäytymistä ehkäisevää sosiaalista toimintaa.” ”me kaikki tarvitsemme yhteiskunnallista osallisuuttamme vahvistavaa sosiaalista kasvatusta.” Toimintamme kentällä on avannut silmämme näkemään jotain sellaista, jota emme ole tiedostaneet olevan olemassa ja Kuulan määrittelemä, osallistuva havainnointi, on osoittautunut todeksi, sen olevan hyvin suuri osa havainnoijan henkilökohtaista oppimisprosessia. (Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, vuosikirja 2008, 11)

LÄHTEET

Antikainen, A., Rinne, R., Koski, L. 2006. Kasvatussosiologia. Helsinki: WSOY.

Koivunen, H. 1997. Hiljainen tieto. Helsinki: Otava

Koivunen, H. 2001. Elämänviisaus. Kokemustietoa uusille sukupolville. Helsinki: Otava

Lyytinen, P., Korhonen, M., Lyytinen, H. 2006. Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. Helsinki: WSOY.

Manninen, J., Burman, A., Koivunen, A., Kuittinen, E., Luukannel, S., Passi, S., Särkkä, H. 2007. Oppimista tukevat ympäristöt. Johdatus oppimisympäristöajatteluun. Vammala: Opetushallitus

Mattila, Kati-Pupita. 2007. Arvostava kohtaaminen arjessa, auttamistyössä ja työyhteisössä. Jyväskylä: PS-kustannus.

National Research Council, käänös Penttilä, A. 2004. Miten opimme. Aivot, mieli, kokemus ja koulu. Helsinki: WSOY

Ranne, K., Sankari, A., Rouhiainen-Valo, T., Ruusunen, T. 2005. Sosiaalipedagoginen ammatillisuus. Madsenin kukasta toiminnan tulppaaniksi. Pori: SAMK.

Raunio, Kyösti. 1999. Positivismi ja ihmistiede. Sosiaalitutkimuksen perustat ja käytännöt. Tampere: Tammer-Paino Oy

Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, vuosikirja 2008. Elina Nivala. Kuopio: Kopijyvä.

Tuomi, J., & Sarajärvi, A. 2004. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Vilkkä, Hanna. 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Tammi.

Ilta-Sanomat 17.2.2009.

Satakunnan Kansa 28.2.2009, 8.

Laitoksen johtajan henkilökohtaisia tiedonantoja, 12/2008 – 1-3/2009

Laitoksen vastaavan ohjaajan henkilökohtaisia tiedonantoja, 12/2008 – 1-3/2009

INTERNET-SIVUSTOT

2009, <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/Lastensuojelunkasikirja/>

2009, <http://www.kotiposti.net/tuurala/tutkimus.htm>

2009, <http://www.uku.fi/avoin/hoitodida/oppinake.html>

2009, <http://www.opinto.net/web/parser.php?sec=psyk & page=kogni-002-2>

2009, http://tievie.oulu.fi/verkkopedagogiikka/luku_7/yhteisollinen_oppiminen.htm

2009, http://www.evl.fi/kkh/to/kkn/Lasten_syrjaytyminen_2008.pdf

2009, <http://www.uku.fi/yliopistolehti/arkisto/0504/artikkeli3.shtml>

Liitteet 1-6 esimerkkejä toiminnastamme:

LIITE 1

Päivämäärä: 7.1.2009 17:57

Hei,

Lauantai on tuota pikaa ja TAOKKin opiskelijat Anja ja Riitta ovat tulossa klo 13.00 leipomaan lasten kanssa. Nähdään silloin, onko innokkaita tekijöitä, vai tehdäänkö me herkkuja lapsille, kaikkeen olemme varautuneita.

XXX kanssa juttelimme, että raaka-aineista lähetämme listan näin etukäteen, voitte kauppareissulla hankkia niitä valmiiksi.

Ajattelimme, että tehtäisiin nakkisarvia, kinkku-kasvispiirakkaa, omena-kermatäytteistä unelmatorttua ja suklaapiirakkaa.

Tarvittavia aineita:

550 g voita, poutapäivää tms.

2 kg vehnäjauhoja

50 g hiivaa

1 iso pkt isovitonen kuoreton nakki

4 dl juustoraastetta

12 kananmunaa

1 kg hienosokeria

1 pkt perunajauhoja

1 pkt kaakaojauhetta (huom. ei kaakaojuomaj.)

leivinjauhetta

vaniljasokeria

suolaa

1 tlk Saarioisten omenahilloa lasipurkki

2 isoa omenaa

2 dl vispikermaa

2 dl ruokakerma 15%

1 sipuli

1 pieni kesäkurpitsa

1 pieni paprika

150 g saunapalvikinkkua

1 pkt tomusokeri

1 pss taloussuklaarouhetta

1 l maitoa

Nähdään lauantaina!

Terveisin

Anja ja Riitta

LIITE 2

Päivämäärä 18.1.2009 17:30

Heippa jälleen,

sovimme XXX kanssa puhelimessa, että tulisimme jälleen sunnuntaina
25.1. Laittaisimme päivän ateriat mahdollisuuksien mukaan yhdessä lasten kanssa.
Ruokalistan suunnitteluun tulee tässä meidän vinkkejä.

Lounaalle:

lihamureketta

sinappikurkkusalaattia

perunasosetta

porkkanalastuja pannulla

keitettyjä lanttukuutioita

Jälkiruokana tai välipalana mansikkarahkaa

Leipoisimme kermaviilitäytteisiä pullia

Päivälliseksi:

uuniperunoita

paria erilaista täytettä

juustoista vihersalaattia

Iltapalaksi:

rieskoja mahdollisesta perunasosetähteestä

muna/raejuustolevite

puolukkavispipuuroa

Millaisilta nämä meidän ehdotukset teistä tuntuu?

Mitä teillä olisi ehdotuksia?

Raaka-aineista laitamme postia kun tiedämme mitä tehdään.

Mukavaa työviikkoa teille kaikille

Tapaamisiin

Anja ja Riitta

LIITE 3

Päivämäärä: 15.2.2009 16:57

Hei,

tässä Riitta Vainio, TAOKKin opiskelija

opiskelutoverini Anja Pihlaja on sopinut XXX kanssa meidän
tulostamme teille tulevana tiistaina.

Ajattelimme leipoa lasten kanssa nakkisarvia, pullaa, suklaapiirakkaa ja -muffineja

Tarvikkeita:

vehnä jauhoja

hiivaleipä- tai sämpyläjauhoja

suolaa

hienosokeria

leivinjauhetta

kardemummaa

vaniljasokeria

kanelia

maitoa

munia

leivinpaperia

2 pkt voita tms.

juustoa raastettavaksi tai 1 pss valmista

1 iso paketti kuorettomia nakkeja

100 g hiivaa

1 pkt kaakaojauhetta

1 levy taloussuklaata

1 pkt tomusokeria

1 pkt paperivuokia

Nähdään tiistaina

Terveisin

Riitta Vainio

Päivämäärä: 12.3.2009 16:36

LIITE 4

Heippa,
välipalaksi:
perunarieskoja
munavoi kevennetty raejuustolla
suklaakiisseliä

sämpylöitä
lihapasteijoita
unelmatortun
viipalepikkuleipiä

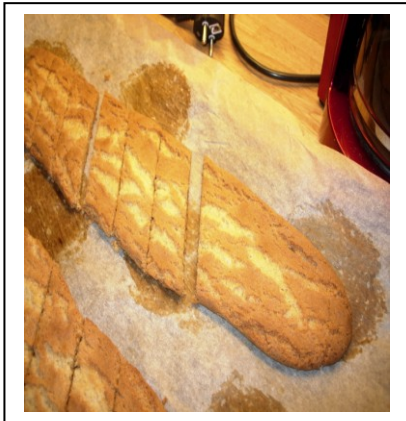
Tarvittavia raaka-aineita

4 kg vehnäjauhoja
50 g tuorehiivaa
1 pkt voita tai muuta leivontaan sopivaa
1 pkt pakasteesta voitaikinal levyjä
500 g sika-nautajauhelihaa
1 sipuli
1 kg hienosokeria
1 tlk esim. Saarioisten omenahilloke lasipurkissa
2 kpl omenaa
2 dl vispikermaa
1,5 l punaista maitoa
200 g raejuustoa
sämpyläjauhoja jäi kaappiin
perunajauhoja
kaakaojauhetta
leivinjauhetta
munia
vaniljasokeria

Terveisin

Anja ja Riitta

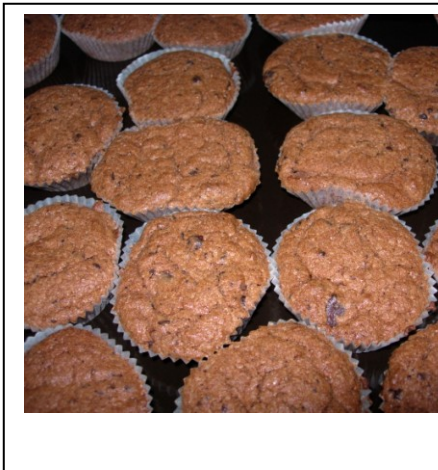
LIITE 5

Viipalepiparit

200 g voita
 200 g sokeria
 Vaahdota voi ja sokeri, lisää
 1 keltuainen
 2 rkl siirappia
 Yhdistä kuivat aineet ja lisää
 3 tl vaniljasokeria
 5 dl vehnä jauhoja
 2 tl soodaa

Leivo taikinasta n.2 cm tankoja leivinpaperin päälle pellille, pellille ei voi laittaa kuin kaksi tankoa koska taikina leviää uunissa. Paista 200 °C kauniin ruskeaksi. Leikkaa heti paistamisen jälkeen vinoviipaleita.

Suklaamuffinit

200 g voita/ margariinia
 2,5 dl sokeria
 Vaahdota ja lisää yksitellen
 3 kpl kananmunia
 Yhdistä kuivat aineet ja lisää
 4,5 dl vehnä jauhoja
 0,5 dl kaakaojauhetta
 2 tl leivinjauhetta
 2 tl vaniljasokeria
 100 g suklaata rouhittuna

Lopuksi

2 dl kermaa tai maitoa

Jaa taikina paperivuokiin Paista 200 °C, n.15 min

Suklaapiirakka

3-4 kpl kananmunaa
 3 kkp sokeria
 Vaahdota voi ja sokeri, lisää kaikki kuivat aineet sekoitettuna
 4 tl leivinjauhetta
 3,5 kkp vehnä jauhoja kkp= kahvikuppi
 4 rkl kaakaojauhetta
 1 tl vaniljasokeria
 1 kkp maitoa

Lisää viimeiseksi

250 g sulatettua voita

Paista 200 °C, 15–20 min Leivinpaperilla vuoratussa uunipellillä

Päälle

200 g pölysokeria

2 rkl kaakaojauhetta + vähän kahvia

Levitä sopivan notkea seos vähän jäähtyneelle levyille ja päälle suklaarouhetta koristeeksi tms. vastaavaa

LIITE 6

Sämpylät

7,5 dl vettä
50 g hiivaa
1 tl sokeria

Liota hiiva kädenlämpöiseen nesteeseen, lisää muut aineet

2 tl suolaa
2 rkl pellavansiemeniä
1 dl kaurahiutaleita

Alusta taikina lisäten jauhoja vähitellen

7 dl sämpyläjauhoja

8 dl vehnäjäuhoja

100 g sulatettua rasvaa viimeisenä

Anna taikinan kohota peiteltynä kaksinkertaiseksi, leivo taikinasta esim. pyöreitä/ pitkiä sämpylöitä ja laita pellille leivinpaperin päälle, kohota sämpylöitä 15–30 min, paista 200 °C n. 15 min

Nakkisarvet

150 g voita
3 dl hiivaleipäjauhoja
4 dl vehnäjäuhoja
2 dl juustoraastetta

Nypi sekaisin ja lisää yhdistettynä

2,5 dl vettä
25 g hiivaa
1 tl suolaa

Anna taikinan hetken nousta, kauli taikinasta pyöreä tai suorakulmio, leikkaa taikinapyörällä kolmioita/ suorakulmioita sopivan kokoisia sarvia, laita kuoreton nakki kokonainen/ puolikas sarven sisään, voitele ja koristele

Paista 200 °C, 10-15 min

Juustosarvet

5,5 dl vehnäjäuhoja
150 g voita/ margariinia
nypi aineet sekaisin ja lisää seos

2 dl maitoa
25 g hiivaa
½ tl suolaa

Sekoita taikina ja anna levätä kylmässä, tee sarvia ja sisälle esim. juustoraastetta tai rullia joiden sisälle maustettua tuorejuustoa, kohota, voitele munalla ja koristele juustolla tai siemenillä,

paista 225 °C n.15 min